

centraal schriftelijk examen

aardrijkskunde

havo

2026

tijdvak 1

donderdag 21 mei

7.30 - 10.30 uur

- Bij dit examen horen een bronnenboekje en een kaartenkatern.

Dit examen bestaat uit 34 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 67 punten te behalen.

Achter elke vraag staat tussen haakjes hoeveel punten je met een goed antwoord kunt behalen.

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord meestal geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Opgave 1 – De wereld van Nutella

Bij deze opgave horen de bronnen 1 en 2.

Gebruik de bronnen 1 en 2.

In bron 2 staan vier kaarten (a tot en met d) over de productieketen van Nutella.

In willekeurige volgorde zijn dat kaarten met:

- 1 het afzetgebied van Nutella;
- 2 landen met een Nutella-fabriek;
- 3 cacao-producerende landen;
- 4 hazelnoot-producerende landen.

Vraag **1** **Noteer de cijfers 1 tot en met 4 onder elkaar op je antwoordblad. Schrijf achter elk cijfer de letter van de juiste kaart. (2 punten)**

In de voedingsmiddelenindustrie is offshoring in de productieketen moeilijker te realiseren dan in bijvoorbeeld de kledingindustrie.

Vraag **2** **Beredeneer waarom offshoring in de voedingsmiddelenindustrie moeilijker te realiseren is. (2 punten)**

Ferrero wil het afzetgebied van Nutella vergroten. Om dit te realiseren heeft het bedrijf gekozen voor uitbreiding in Afrika en Azië en niet voor uitbreiding in Europa.

Vraag **3** **Geef een reden waarom Ferrero niet voor uitbreiding van het afzetgebied in Europa gekozen heeft**

- vanuit de economische dimensie; (1 punt)
- vanuit de demografische dimensie. (1 punt)

Gebruik bron 1.

Stelling: de culturele diffusie van Nutella is een voorbeeld van amerikanisering.

Vraag **4** **Geef**

- een argument vóór de stelling; (1 punt)
- een argument tegen de stelling. (1 punt)

Opgave 2 – De Passport Power Index

Bij deze opgave horen de bronnen 3 tot en met 5.

Gebruik bron 3.

In 2006 gaf een paspoort toegang tot gemiddeld 57 landen. In 2022 was dit gemiddelde gestegen tot 107 landen. Ondanks deze stijging is er bij de Passport Power Index op mondiaal schaalniveau nog steeds sprake van een centrum-periferieverhouding.

Vraag 5 **Geef aan**

- **waardoor politieke globalisering kan leiden tot een stijging van het aantal landen dat met een paspoort bezocht kan worden;** (1 punt)
- **dat bij de Passport Power Index op mondiaal schaalniveau een centrum-periferieverhouding zichtbaar is.** (1 punt)

Gebruik bron 3 en het kaartenkatern.

Er bestaat een verband tussen het migratiesaldo van een land en de positie op de Passport Power Index. In één werelddeel vormt meer dan de helft van de landen een uitzondering op dit verband.

Vraag 6 **Geef**

- **dit verband;** (1 punt)
- **de naam van dit werelddeel.** (1 punt)

De Verenigde Arabische Emiraten is de afgelopen jaren gestegen op de Passport Power Index (zie bron 4). Dit land in het Midden-Oosten heeft grote hoeveelheden fossiele brandstoffen.

Vraag 7 **Beredeneer waarom de aanwezigheid van fossiele brandstoffen in de Verenigde Arabische Emiraten geleid heeft tot een stijging op de Passport Power Index.** (2 punten)

Gebruik de bronnen 3 en 5.

In bron 5 staat van de landen Afghanistan, China, Duitsland en Venezuela de ontwikkeling van de positie op de Passport Power Index weergegeven.

Vraag 8 **Noteer de namen van deze vier landen op je antwoordblad. Schrijf achter elk land de letter van de juiste lijn uit bron 5.** (2 punten)

Opgave 3 – Vulkanisme op Java, Indonesië

Bij deze opgave horen de bronnen 6 en 7.

Gebruik de bronnen 6 en 7.

Vraag **9** **Geef aan in welke kijkrichting de foto in bron 6 gemaakt is. Kies uit:** (1 punt)

- A in noordelijke richting
- B in oostelijke richting
- C in zuidelijke richting
- D in westelijke richting

Gebruik het kaartenkatern.

De Bromo en de Semeru maken deel uit van een vulkanische zone op Java (zie bron 7).

Vraag **10** **Beschrijf in twee stappen het ontstaan van deze vulkanische zone. Betrek in je eerste stap de namen van de betrokken platen.** (2 punten)

Gebruik de bronnen 6 en 7.

In de caldera van de Tenggervulkaan ligt een vlakte met een dikke laag sedimenten.

Vraag **11** **Beschrijf in twee stappen waardoor in de caldera een dikke laag met sedimenten ontstaan is. Begin je beschrijving met een exogeen proces.** (2 punten)

Gebruik de bronnen 6 en 7.

De Semeru ligt in de tropische zone. In de tropische zone liggen geen uitgestrekte naaldbossen. Toch groeien op een deel van de hellingen van de Semeru naaldbomen.

Vraag **12** **Geef aan**

- **in welke landschapszone wel uitgestrekte naaldbossen kunnen groeien;** (1 punt)
- **waardoor op een deel van de Semeru naaldbomen kunnen groeien.** (1 punt)

Op de hellingen van de Semeru ontstaan vaak aardverschuivingen. Dat komt onder andere doordat de hellingen deels onbegroeid zijn.

Vraag **13** **Geef nog twee andere oorzaken waardoor op de hellingen van de Semeru vaak aardverschuivingen ontstaan.** (2 punten)

Opgave 4 – Just digg it!

Bij deze opgave horen de bronnen 8 tot en met 10.

Gebruik bron 8 en de kaart Afrika Bodemgebruik en natuurlijke hulpbronnen in het kaartenkatern.

In Kenia en Tanzania komt verwoestijning voor.

- Vraag 14 **Beschrijf in drie stappen waardoor het bodemgebruik in Kenia en Tanzania tot verwoestijning kan leiden.**

Begin je beschrijving met het bodemgebruik in Kenia en Tanzania. (3 punten)

Door klimaatverandering wordt het steeds warmer. Justdiggitt is een organisatie die door het uitbreiden van vegetatie de effecten van klimaatverandering wil tegengaan.

- Vraag 15 **Geef aan op welke manier vegetatie voor verkoeling kan zorgen op**
- **lokaal schaalniveau;** (1 punt)
 - **mondiaal schaalniveau.** (1 punt)

Gebruik de bronnen 8 tot en met 10.

Bij het Kuku Group Ranch-project heeft Justdiggitt water bunds gegraven. Door de water bunds groeit de vegetatie beter.

- Vraag 16 **Geef twee oorzaken waardoor de vegetatie in deze water bunds beter groeit.** (2 punten)

Gebruik bron 10 en de kaart Aarde Luchtdruk en wind in het kaartenkatern.

Het Kuku Group Ranch-project vindt plaats in het zuiden van Kenia.

- Vraag 17 **Beschrijf in twee stappen het ontstaan van de jaarlijkse neerslagpieken in het zuiden van Kenia.**

Begin je beschrijving met een liggingskenmerk van het zuiden van Kenia. (2 punten)

Opgave 5 – Nationale parken in Brazilië

Bij deze opgave horen de bronnen 11 tot en met 14.

Gebruik de bronnen 11 en 12 en het kaartenkatern.

Op de kaart in bron 11 worden drie nationale parken aangegeven met een cijfer. In bron 12 staan foto's van deze nationale parken.

Vraag **18** Welke foto uit bron 12 hoort bij cijfer 2 uit bron 11? (1 punt)

Gebruik de bronnen 11 en 13.

De gemiddelde temperatuur in het nationale park Montanhas de Tumucumaque is hoger dan in het nationale park Tijuca.

Vraag **19** Geef

- **twee andere klimatologische verschillen tussen beide parken;** (2 punt)
- **de oorzaak van het ontstaan van deze klimaatverschillen.** (1 punt)

Gebruik de bronnen 11 en 14.

Vanaf 1937 zijn in de loop van de tijd vrijwel overal in Brazilië nationale parken aangewezen.

Vraag **20** Geef

- **twee verschillen, één met bron 11 en één met bron 14, tussen de nationale parken in het economisch kerngebied van Brazilië en de nationale parken in het Amazonegebied;** (1 punt)
- **voor elk verschil een reden.** (2 punten)

Veel Europeanen hebben vanuit de dimensie natuur een stereotiepe beeld van Brazilië. Met het aanwijzen van nationale parken kan de Braziliaanse overheid dit stereotiepe beeld beïnvloeden.

Vraag **21** **Beredeneer dat de Braziliaanse overheid het stereotiepe beeld kan beïnvloeden dat veel Europeanen vanuit de dimensie natuur van Brazilië hebben.** (2 punten)

Gebruik bron 11.

De Braziliaanse overheid verkoopt rechten aan particuliere bedrijven om de nationale parken te exploiteren.

Vraag **22** Geef

- een voordeel voor de Braziliaanse overheid om de nationale parken door particuliere bedrijven te laten exploiteren; (1 punt)
- de reden waarom bij het beheer van enkele nationale parken samenwerking op een hoger schaalniveau gewenst is. (1 punt)

De Braziliaanse overheid verkoopt rechten aan particuliere bedrijven om de nationale parken te exploiteren.

Vraag **23** Beredeneer waarom hierbij goed governance belangrijk is. (2 punten)

In de nationale parken wonen vaak inheemse gemeenschappen. Deze inheemse gemeenschappen kunnen in het beheer van de nationale parken een waardevolle rol spelen.

Vraag **24** Geef aan waarom juist inheemse gemeenschappen een waardevolle rol kunnen spelen in het beheer van de nationale parken. (1 punt)

Het exploiteren van nationale parken in Brazilië kan de natuur in die parken schade toebrengen. Door het verbeteren van de bereikbaarheid van de nationale parken komt ook de natuur buiten die parken onder druk te staan.

Vraag **25** Beredeneer waarom door het bereikbaarder maken van nationale parken ook de natuur buiten die parken onder druk komt te staan. (2 punten)

Opgave 6 – De fysieke geografie van Guadeloupe

Bij deze opgave horen de bronnen 15 tot en met 17.

Gebruik bron 15 en de kaart Midden-Amerika Tektoniek en vulkanisme in het kaartenkatern.

Basse Terre heeft vulkanische activiteit, maar Grande Terre niet. Dit komt doordat bij Grande Terre geen magma ontstaat.

Vraag **26** **Geef de oorzaak waardoor bij Grande Terre geen magma ontstaat.** (1 punt)

Gebruik de bronnen 15 en 17.

Op Guadeloupe liggen zwarte zandstranden.

Vraag **27** **Beschrijf in twee stappen het ontstaan van de zwarte zandstranden op Guadeloupe. Begin je beschrijving met een exogeen proces.** (2 punten)

Grande Terre bestaat uit kalksteen. Dit is ontstaan doordat koraalriffen boven zeeniveau kwamen te liggen.

Vraag **28** **Geef drie natuurlijke omstandigheden die nodig zijn om deze koralen te laten groeien.** (3 punten)

Gebruik de bronnen 15 en 16.

Op Guadeloupe waait een noordoostpassaat die veel waterdamp bevat. Toch valt op Grande Terre weinig neerslag.

Vraag **29** **Leg uit waardoor op Grande Terre ondanks de vochtige noordoostpassaat weinig neerslag valt.**
Je uitleg moet een oorzaak-gevolgrelatie bevatten. (2 punten)

Zelfs als op Grande Terre neerslag valt, blijft het landschap droog.

Vraag **30** **Geef een kenmerk van de ondergrond van Grande Terre waardoor het landschap, zelfs als het er wel regent, droog is.** (1 punt)

Opgave 7 – Valuta in het Caribisch gebied

Bij deze opgave horen de bronnen 18 tot en met 20.

Gebruik bron 18 en het kaartenkatern.

Op de meeste eilanden van de Grote Antillen wordt betaald met verschillende dollars. Voordat deze munteenheid werd geïntroduceerd, werd de munt van een ander land gebruikt.

Vraag **31** Geef

- **de naam van dit andere land;** (1 punt)
- **een economische reden waarom de meeste eilanden van de Kleine Antillen geen eigen munteenheid hebben.** (1 punt)

Gebruik de bronnen 18 en 19.

In 2025 werd op Curaçao en Sint Maarten de Antilliaanse gulden vervangen door de Caribische gulden. Op Aruba en Bonaire is deze munt al eerder vervangen.

Vraag **32** Geef aan

- **waarom de introductie van de Caribische gulden wordt gezien als nation building;** (1 punt)
- **waarom het voor Curaçao en Sint Maarten vanuit de politieke dimensie wenselijk was om de Antilliaanse gulden te vervangen.** (1 punt)

Gebruik de bronnen 18 tot en met 20 en het kaartenkatern.

Op het billboard ter introductie van de Caribische gulden staat Saint-Martin niet afgebeeld, omdat Saint-Martin niet meedoet met de Caribische gulden.

Vraag **33** **Beredeneer waarom Saint-Martin niet meedoet met de Caribische gulden.** (2 punten)

Sinds 1 januari 2011 is de Amerikaanse dollar het wettige betaalmiddel op Bonaire, Saba en Sint Eustatius. Deze eilanden hebben de Antilliaanse gulden toen ingeruild voor de Amerikaanse dollar.

Vraag **34** **Geef twee economische redenen waarom Bonaire, Saba en Sint Eustatius hebben gekozen voor de Amerikaanse dollar.** (2 punten)

Einde examen

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift.